

Magdalena Szpyt

„Przemiany wsi w latach 1990 – 2014. Studium socjologiczne na przykładzie gmin wiejskich powiatów kolbuszowskiego i mieleckiego”

Streszczenie w języku polskim

W pracy przedstawiono przemiany wsi, jakie dokonały się w wybranych gminach wiejskich w ciągu ostatnich 25 lat na płaszczyznach: gospodarczej, społecznej, politycznej, kulturowej i w wymiarze przestrzennym. Zbadano opinie władz lokalnych i mieszkańców z różnych zawodów (rolników, przedsiębiorców, migrantów i bezrobotnych) i kategorii wiekowych w gminach: Borowa, Cmolas, Niwiska i Wadowice Górne.

Sytuacja badanych gmin na początku lat 90. XX wieku była bardzo trudna. Infrastruktura była rozwinięta wyspowo, samorządy uczyły się podmiotowości. Także mieszkańcy znaleźli się w bardzo trudnym położeniu ze względu na restrukturyzację przemysłu, która oznaczała zwolnienia dla tysięcy chłopów – robotników.

Każda z gmin wybranych do badań ma dziś inny charakter mimo, że u progu lat 90 XXI wieku wszystkie były chłopów – robotnicze. Gmina Borowa z powiatu mieleckiego należy do najbardziej rolniczych gmin województwa podkarpackiego – ma doskonałe warunki przyrodnicze do produkcji rolniczej, dla większości mieszkańców rodzinne gospodarstwo rolne nadal stanowi źródło utrzymania. Gmina Niwiska z powiatu kolbuszowskiego jest rolnicza w innym sensie – jej mieszkańcy żyją przede wszystkim z migracji, a małe gospodarstwa rolne są dodatkiem, który zapewnia ubezpieczenie z KRUS i dostęp do tańszej, zdrowszej żywności. Gmina Cmolas z powiatu kolbuszowskiego to dziś przede wszystkim atrakcyjne miejsce zamieszkania, o czym świadczy zwiększająca się liczba mieszkańców – jej mieszkańcy dojeżdżają do pracy do okolicznych miast, także rozwój przedsiębiorczości jest w tej gminie widoczny. Rozwój gminy Wadowice Górne z powiatu mieleckiego jest w największym stopniu oparty na rodzinnej przedsiębiorczości.

Osią teoretyczną badań uczyniono koncepcję zrównoważonego rozwoju jako ideę wyznaczającą prawne, gospodarcze i świadomościowe możliwości działania układów lokalnych – to na niej opierają się aktualnie instytucje unijne kierując do mieszkańców wsi konkretne programy wsparcia. W pracy postawiono pytanie na temat adekwatności koncepcji zrównoważonego rozwoju do opisu wsi podkarpackiej. Założono, że przemiany na wsi dokonują się w sposób ewolucyjny, a nie rewolucyjny, przez wkomponowanie nowych elementów w istniejącą rzeczywistość, a działania mieszkańców wsi, nie zawsze racjonalne – są w dużym stopniu zorientowane na podtrzymanie dawnych wartości. Założono, że podtrzymywanie chłopskich wartości będzie bardziej widoczne w gminach typowo rolniczych niż w wielofunkcyjnych. Stwierdzono, że badane gminy charakteryzuje dysharmonia, szczególnie w obszarze rozwoju społecznego, ze względu na słabość społeczeństwa obywatelskiego. Koncepcja zrównoważonego rozwoju nie jest adekwatna do opisu podkarpackich gmin wiejskich. Uwarunkowania globalne, których doświadczyły w ostatnich dekadach, czyli: transformacja systemowa, integracja europejska i liberalne wzorce społeczno – kulturowe nie doprowadziły do rewolucji, lecz powolnej ewolucji rozwoju lokalnego, a w niektórych obszarach do utrwalenia norm z przeszłości.

W pracy nawiązano do dorobku badaczy polskich i wybranych badań zagranicznych, głównie badaczy europejskich. Główny nacisk położono na przegląd literatury krajowej ze względu na unikalność doświadczeń historycznych polskiej wsi. Praca może posłużyć jako wzbogacenie wiedzy o przemianach podkarpackiej wsi w latach 1990-2014. Jej adresatami mogą być: lokalne władze, dziennikarze, działacze społeczni, studenci, młodzież wiejska.

Studium składa się z siedmiu rozdziałów. W rozdziale pierwszym ukazano teoretyczne aspekty problematyki przemian rozwoju lokalnego, płaszczyzny, na których się dokonuje i aktorów, którzy poprzez swoje działania lub zaniechania kształtują jego kierunki. W rozdziale drugim odniesiono się do globalnych, a następnie lokalnych uwarunkowań przemian, wskazując na dotychczasowe ustalenia badaczy społecznych. W rozdziale trzecim określono metodologię pracy. Rozdział czwarty to wprowadzenie do analizy badań własnych – krótka charakterystyka badanego obszaru ze szczególnym zwróceniem uwagi na wskaźniki zrównoważonego rozwoju. W rozdziale piątym zaprezentowano wyniki badania jakościowego jakim były pierwsze rozmowy z samorządowcami na temat szans i problemów, jakich doświadczają ich zdaniem gminy wiejskie w ostatnim ćwierćwieczu oraz analiza wywiadów fokusowych, które przeprowadzono z radnymi z badanych gmin.

W rozdziale szóstym ukazano wyniki najobszerniejszego badania, będącego częścią składową projektu, którym były częściowo ustrukturyzowane wywiady z mieszkańcami reprezentującymi cztery kategorie społeczno – zawodowe, z: rolnikami, przedsiębiorcami, osobami utrzymującymi siebie i rodzinę z pracy za granicą (migranci) oraz bezrobotnymi (zarejestrowanymi w urzędzie pracy). W ostatnim rozdziale przedstawiono wyniki badania ankietowego na podstawie kwestionariusza, który skierowano do młodzieży klas trzecich szkół gimnazjalnych z badanych gmin.